

1. Психологічна підтримка і психотерапія. Ефективними є когнітивно-поведінкові підходи, травма-орієнтована терапія, групова терапія для ветеранів, нарративна терапія (відновлення життєвої історії та образу «Я» концепції).

2. Відновлення соціальних ролей. Підтримка сім'ї, участь у громадах, освітні та професійні програми допомагають повернути відчуття компетентності та соціальної включеності.

3. Ритуалізація переходу. Психологи та військові дослідники наголошують на важливості спеціальних програм адаптації, що “переводять” людину з воєнної ідентичності в мирну.

4. Освітні та реабілітаційні програми. Перенавчання, кар'єрні ініціативи, участь у волонтерських чи громадських проєктах дозволяють відновлювати позитивну самооцінку й інтегрувати бойовий досвід у нову ідентичність.

Отже, військові дії є потужним дезадаптуючим соціальним фактором, що значно ускладнює відновлення учасників бойових дій у цивільному житті. Ветерани, які повертаються з війни, зустрічаються з багатьма труднощами, які впливають на всі сфери їхнього життя. Це і сім'я, і професійна та освітня діяльність, і труднощі у встановленні нових контактів, комунікації з оточуючими і особисті проблеми.

#### **Список використаних джерел:**

1. Голова Н. І. Соціальна робота з демобілізованими військовослужбовцями: навч.-метод. посіб. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 212 с. С.89-90.

2. Овод Ю. В. Психологічна реабілітація військовослужбовців з постстресовими психічними розладами : навчальний посібник. Харків. ХУПС, 2005. 84 с.-с.45-46.

3. Синюк Н. В. Феномен адаптивності в контексті соціальної поведінки. Соціальна психологія. 2005. №1. С. 3-13.

**Катерина Мельник,**  
*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,  
спеціальність 231 Соціальна робота,  
Волинський національний університет імені Лесі Українки*

Науковий керівник: **Вікторія Степаненко,**  
*доктор педагогічних наук, професор,  
професор кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи,  
Волинський національний університет імені Лесі Українки*

### **ОСОБЛИВОСТІ КОНСУЛЬТУВАННЯ СІМЕЙ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ УНАСЛІДОК ВІЙНИ**

**Постановка проблеми.** Консультування сімей, які переживають складні життєві обставини (СЖО) внаслідок війни, постає як критично важливий напрям соціально-психологічної допомоги. Ця категорія клієнтів відрізняється мультипроблемністю,

зумовленою не лише прямою психотравматизацією, але й низкою системних викликів: від втрати життєво важливих ресурсів (житло, дохід, соціальні зв'язки та ін.) до деформації внутрішньосімейних ролей та комунікативних патернів. І ще складнішим випадком є той, в якому об'єднуються декілька руйнівних чинників. Все це потребує врахування певних особливостей консультування, що передбачає одночасну роботу з наслідками комплексної травми та сприяння відновленню адаптивної стійкості сімейної системи в умовах нової, нестабільної соціальної реальності.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Специфіка сімейної кризи полягає в її комплексності і тривалості. Вона охоплює всі рівні сімейного функціонування (структуру, правила, цінності), характеризується підвищеною емоційною напругою та тривогою всіх її членів [1]. Ключова особливість кризи полягає в тому, що сім'я переживає не одиничну травму, а комплексну.

Особливостями сімей, які переживають СЖО внаслідок війни, є:

- мультипроблемність – одночасна наявність психологічної травми (втрати, свідчення насильства тощо), соціальної дезадаптації (внутрішнє переміщення, втрата соціального кола, та ін.) та економічної нестабільності (втрата роботи, житла, матеріальних цінностей та ін.);

- вторинна та співчутлива травма – члени сімей, які не були безпосередньо на фронті або в зоні бойових дій, переживають сильний стрес через постійну тривогу за близьких, необхідність догляду за пораненими або прийняття на себе всіх життєзабезпечувальних функцій.

- амбівалентна втрата, а саме ситуації, коли втрата є невизначеною, наприклад, коли військовий вважається зниклим безвісти або знаходиться в полоні. Це унеможливорює повноцінний процес горювання і тримає сім'ю в стані хронічної невизначеності;

- порушення сімейної ідентичності та ролей – втрата чоловіка-годувальника або зміна ролі військового (з батька / чоловіка на ветерана / особу з інвалідністю) вимагає перебудови всієї сімейної ієрархії і вносить значущі корективи в структуру сім'ї, стосунки між подружжям [2].

У роботі з сім'ями, які перебувають у СЖО внаслідок війни, першочерговою є кризова інтервенція (невідкладний, короткостроковий та цілеспрямований процес надання допомоги особі або сім'ї, яка переживає гострий психологічний кризовий стан, що виник внаслідок травматичної події (війна, стихійне лихо, втрата тощо), яка поступово від кризового консультування переходить до відновлення ресурсів сім'ї.

Консультування умовно можна поділити на певні етапи:

1. Кризова інтервенція та стабілізація, метою якої є відновлення відчуття безпеки та контролю, зниження рівня гострої тривоги та дистресу. Консультант відповідає за надання першої психологічної допомоги, здійснює роботу із заземленням, дихальними техніками, оцінку суїцидальних ризиків та ризиків насильства в сім'ї.

2. Оцінка та мобілізація ресурсів, де проходить виявлення збережених сильних сторін сім'ї, як внутрішніх, так і зовнішніх. На цьому етапі фахівець проводить детальну екологічну оцінку (безпека, житло, харчування); складання плану вирішення першочергових потреб; нормалізацію переживань.

3. Травмофокусована робота, яка полягає в опрацюванні травматичного досвіду та його наслідків (флешбеки, уникнення, гіперпильність). Застосування травмофокусованої КПТ або інших доведених методів (наприклад, EMDR) лише після досягнення повної стабілізації сім'ї.

4. Реінтеграція та відновлення функціональності – допомога у відбудові соціальних зв'язків, відновленні здорової сімейної рутини та адаптації до нових ролей. Робота консультанта полягає у комунікації та вирішенні конфліктів у сім'ї. Він сприяє відновленню зв'язків із громадою та навчальними / робочими процесами.

Консультування сімей, які перебувають у СЖО внаслідок війни, вимагає від фахівця інтеграції ключових методологічних вимог: травмоінформованості для розуміння впливу травми на клієнтську систему; запобігання ретравматизації; гнучкості та інтегративності через поєднання системної, когнітивно-поведінкової та наративної терапії; застосування екологічного підходу [3]. Консультант виконує роль координатора, забезпечуючи зв'язок між психологічною, соціальною, юридичною і медичною допомогою, що є життєво необхідним для повної реінтеграції сім'ї.

**Висновки та перспективи подальших наукових розвідок.** Отже, війна призводить до комплексної та множинної травматизації, що спричиняє деформацію сімейних ролей, порушення комунікації та підвищення ризику внутрішньосімейного насильства чи залежностей. Особливості консультування сімей, які перебувають у СЖО внаслідок війни, полягають у тому, що цей процес вимагає інтегративного підходу, поєднуючи елементи травмофокусованої терапії (для стабілізації та переробки травматичних спогадів) з сімейною системною терапією (для відновлення функціональності системи). У процесі консультування ключове значення мають навички створення безпечного і підтримуючого середовища, валідація досвіду, робота з горем, активізація внутрішніх і зовнішніх ресурсів сім'ї. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у визначенні специфіки сімейного консультування з позиції мультидисциплінарного підходу для задоволення комплексних потреб зазначеної категорії сімей.

#### **Список використаних джерел:**

1. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / О.М. Денисюк та ін. ; ред. кол.: О.В. Епель, Т.Л. Лях, І.В. Силантьєва. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с.
2. ван дер Колк Б. Тіло веде лік: як лишити психотравми в минулому / Перекл. Г. Цвіра. Київ: Вид-во Vivat, 2022. 624 с.
3. Кокун, О. М., Пішко, І. О., Лозінська, Н. С., Олійник, В. О., Хоружий, С. М., Ларіонов, С. О., Сириця, М. В. Особливості надання психологічної допомоги

*Людмила Петришин,  
професор, доктор педагогічних наук,  
професор кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки,  
Тернопільський національний педагогічний  
університет імені Володимира Гнатюка*

*Олег Мороз,  
здобувач третього рівня вищої освіти,  
спеціальність І10 Соціальна робота та консультування,  
Тернопільський національний педагогічний  
університет імені Володимира Гнатюка*

## **АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНИХ ІНІЦІАТИВ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ**

**Постановка проблеми.** Соціальні ініціативи відіграють важливу роль у житті громади, адже вони допомагають вирішувати місцеві проблеми, підвищувати якість життя та зміцнювати соціальну згуртованість. Це спосіб для людей висловити бажання брати участь у змінах, впливати на соціальну політику та створювати середовище, де кожен відчуває свою відповідальність за розвиток громади. За визначенням О. В. Безпалько, «соціальні ініціативи - це діяльність різних організацій, об'єднаних ідеєю соціальної активності, турботи про навколишній світ і перетворення його засобами соціальних проєктів» [2, с. 64].

**Виклад основного матеріалу.** В об'єднаних територіальних громадах України соціальні ініціативи стають важливим інструментом для розвитку та самореалізації людей. Вони допомагають зміцнити соціальний капітал, активізувати громадянське суспільство і налагодити партнерські стосунки між владою, бізнесом і жителями. За визначенням О.В. Семенової, соціальні ініціативи – це «добровільні дії громадян або груп, спрямовані на реалізацію суспільно значущих ідей, проєктів чи програм» [10, с. 112].

Сучасна українська та зарубіжна література пропонує різноманітні наукові підходи до вивчення соціальних ініціатив. Соціологи бачать у цих ініціативах спосіб соціальної мобільності та самоорганізації громадян, які сприяють формуванню горизонтальних зав'язків у суспільстві. Інший підхід, трактує соціальні ініціативи як інструмент публічної участі, що поєднує зусилля громадян і місцевої влади для досягнення соціально значущих результатів. Цей підхід базується на розвитку культури участі, співвідповідальності громадян і принципах прозорого управління.

У європейській науковій традиції соціальні ініціативи часто розглядаються через призму соціальних інновацій та визначаються як нові рішення соціальних проблем, які